9. SINIF TARİH DERSİ ÖĞRENME REHBERİ

Ders: Tarih | Ünite 2: Eski Çağ Medeniyetleri
Öğrenme Çıktısı: TAR.9.2.1. Tarım Devrimi'nin Eski Çağ Medeniyetlerindeki Yerleşmeye ve Ekonomiye Etkisi
Hedef Kitle: 9. Sınıf Öğrencileri (~15 Yaş Grubu)

1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE PEDAGOJİK ADIMLAMA

Sevgili Gençler, bu bölümde Tarım Devrimi'nin insanlık tarihini nasıl değiştirdiğini Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin süreç bileşenlerine (gözlem, analiz, çıkarım, değerlendirme) uygun şekilde adım adım keşfedeceğiz.

1. Adım: Gözlem ve Fark Etme (Doğa Şartları ve Yaşam Biçimi)

İklim Değişimi ve Doğayı Gözlemleme: MÖ 10.000 civarında Buzul Çağı'nın sona ermesiyle dünya iklimi ılımanlaşmaya başladı. Doğa şartlarının elverişli hale gelmesiyle birlikte insanlar, çevrelerindeki bitki ve hayvanları daha yakından gözlemleme imkânı buldu.

Avcı-Toplayıcı Tüketici Yaşam: Tarım öncesinde insanlar mağa ve kaya sığınaklarında göçebe olarak yaşıyor, doğanın sunduğu yabani bitkileri topluyor ve hayvanları avlıyordu. Tüketici olan bu yaşam biçiminde besin kaynakları tükendiğinde topluluklar başka yerlere göç etmek zorundaydı.

2. Adım: İnceleme ve Analiz Yapma (Toprağa Ekilen İlk Tohum ve Evcilleştirme)

Tarımsal Üretime Geçiş: İnsanoğlu yabani buğday, arpa ve mercimek gibi bitkilerin tohumlarının toprağa düştüğünde yeniden filizlendiğini fark etti. Tohumların bilinçli olarak toprağa ekilmesiyle insanlık ilk kez üretici konuma geçti.

Hayvanların Evcilleştirilmesi: Tarımla birlikte koyun, keçi, sığır ve köpek gibi hayvanlar evcilleştirildi. Hayvanların gücünden, sütünden, yününden ve etinden sürekli yararlanılmaya başlandı.

Üç Temel Tarım Havzası: Tarım Devrimi dünya üzerinde tek bir merkezde değil, birbirine elverişli üç temel coğrafi havzada bağımsız olarak ortaya çıktı. Mezopotamya'da buğday ve arpa, Güneydoğu Asya'da pirinç, Orta Amerika'da ise mısır evcilleştirildi.

3. Adım: Çıkarım Yapma (Yerleşik Hayat, Köyler ve Kentlerin Doğuşu)

Yerleşik Hayata Geçiş: Ekilen tarlaların bakımı, sulanması ve ürünlerin olgunlaşana kadar beklenmesi zorunluluğu insanları tarlalarının yakınına kalıcı konutlar yapmaya yöneltti. Böylece insanlık tarihinin ilk yerleşik köy toplumları doğdu.

İlk Köy ve Kent Örneği (Çatalhöyük): Anadolu'da bulunan Çatalhöyük, Neolitik Çağ'ın en gelişmiş yerleşim yerlerinden biridir. Bitişik nizam kerpiç evleri, damdan giriş kapıları, tahıl ambarları ve gelişmiş toplumsal dayanışmasıyla Çatalhöyük, köyden kente geçişin en somut kanıtıdır.

4. Adım: Değerlendirme ve Dönüşüm (Artı Ürün, Takas ve Toplumsal İş Bölümü)

Artı Üretim ve Depolama: Sulama kanallarının yapılması ve saban gibi aletlerin kullanılmasıyla çiftçiler ihtiyaçlarından daha fazla ürün elde etmeye başladı. Tüketim fazlası olan bu ürüne artı ürün denir.

Çömlekçilik ve Takas Ekonomisi: Artı ürünün bozulmadan saklanması için kilden çanak-çömlekler yapıldı. Ürün fazlasına sahip olan topluluklar, ellerinde olmayan maden, taş ve eşyaları elde etmek için ürünlerini değiştirmeye başladı. Böylece takas ekonomisi ve ilk ticaret doğdu.

Toplumsal İş Bölümü ve Mülkiyet: Tarımsal üretimle birlikte herkesin besin aramasına gerek kalmadı. İnsanların bir kısmı çiftçilik yaparken diğer kısmı zanaatkârlık, tüccarlık ve koruyuculuk gibi farklı işlere yöneldi. Taşınmaz tarlaların ve ürünlerin ortaya çıkmasıyla özel mülkiyet ve toplumsal tabakalaşma şekillendi.

2. BÖLÜM: BİLGİ TASARIMI VE GÖRSELLEŞTİRME

Öğrendiğimiz bilgileri zihnimizde daha kolay sınıflandırabilmek ve pekiştirebilmek için temel ilkeleri listeler halinde inceliyoruz.

Tarım Devrimi'nin Temel Sebep ve Sonuçları

- **Doğal Etkenler:** Buzul Çağı'nın sona ermesi ve iklimin ılımanlaşması tarıma elverişli ortam hazırlamıştır.
- **Üretici Yaşama Geçiş:** İnsanlar avcı-toplayıcı tüketici yaşamdan, kendi besinini üreten üretici yaşama geçmiştir.
- **Yerleşme Düzeni:** Tarlaların yanında kalıcı evler inşa edilmiş, göçebelik sona ermiş ve ilk köy yerleşimleri kurulmuştur.
- **Demografik Değişim:** Nüfus hızla artmış, beslenme imkânları genişlemiş ve insan ömrü uzamıştır.

Tarım Devrimi'nin Ekonomik ve Sosyal Etkileri

- **Artı Ürün:** Tüketim fazlası ürünlerin elde edilmesiyle artı ürün kavramı doğmuştur.
- **Zanaat ve Teknoloji:** Ürünlerin saklanması için kilden kap kacak üretilmiş, çömlekçilik zanaatı gelişmiştir.
- **Takas ve Ticaret:** İhtiyaç fazlası ürünlerin değiş tokuş edilmesiyle takas ekonomisi ve ticaret başlamıştır.
- **Özel Mülkiyet:** Toprağın ve ürünlerin sahiplenilmesiyle özel mülkiyet anlayışı ortaya çıkmıştır.
- **İş Bölümü:** Çiftçiler, zanaatkârlar, tüccarlar ve yöneticiler şeklinde toplumsal iş bölümü şekillenmiştir.

3. BÖLÜM: MİNİ SINAV (ÖZ DEĞERLENDİRME)

Aşağıdaki soruları yanıtlayarak konuyu ne kadar kavradığınızı değerlendirebilirsiniz.

A. Boşluk Doldurma Soruları

1. İnsanoğlunun bitki ve hayvanları evcilleştirerek üretici konuma geçtiği tarihsel döneme ..... Çağ adı verilir.

2. Tarımsal üretim sonucunda insanların kendi ihtiyacından fazla elde ettiği tüketim fazlası ürüne ..... ürün denir.

3. Anadolu'da bulunan, bitişik nizam kerpiç evleri ve damdan giriş kapılarıyla bilinen Neolitik yerleşim yeri .....'dür.

4. Paranın henüz icat edilmediği İlk Çağ'da ürünlerin birbirleriyle değiştirilmesi esasına dayanan sisteme ..... ekonomisi denir.

5. Tarımsal ürünlerin bozulmadan saklanması ihtiyacı kilden yapılan ..... zanaatının gelişmesini sağlamıştır.

B. Doğru / Yanlış Soruları

6. ( ) Tarım Devrimi dünya üzerinde sadece tek bir coğrafi bölgede ortaya çıkmış ve oradan yayılmıştır.

7. ( ) Avcı-toplayıcı insan toplulukları doğadaki besinleri tükettiği için göçebe bir yaşam sürmüştür.

8. ( ) Tarımsal üretimle birlikte insanlar kalıcı evler inşa ederek yerleşik hayata geçmişlerdir.

9. ( ) Artı ürünün ortaya çıkması toplumsal iş bölümünü ve ticareti engellemiştir.

10. ( ) Toprağın işlenmesi ve ürün elde edilmesi zamanla özel mülkiyet anlayışının doğmasına yol açmıştır.

C. Kısa Cevaplı Sorular

11. Tarım Devrimi'nin yaşanmasında iklim değişikliğinin rolünü kısaca açıklayınız.

12. Artı ürün kavramı nedir ve toplumsal yaşama en önemli katkısı ne olmuştur?

13. Çatalhöyük yerleşiminin mimari yapısındaki en dikkat çekici özellikler nelerdir?

14. Tarımsal üretimin toplumsal iş bölümüne ve mesleklerin doğuşuna etkisini açıklayınız.

15. Takas ekonomisinin ortaya çıkış nedeni nedir?

Cevap Anahtarı

A. Boşluk Doldurma Yanıtları: 1. Neolitik (Yeni Taş)

2. Artı

3. Çatalhöyük

4. Takas

5. Çömlekçilik

B. Doğru / Yanlış Yanıtları: 6. Yanlış (Tarım Devrimi Mezopotamya, Güneydoğu Asya ve Orta Amerika gibi farklı havzalarda bağımsız olarak ortaya çıkmıştır).

7. Doğru (Tüketici yaşam biçimi hazır besin peşinde göç etmeyi gerektirmiştir).

8. Doğru (Tarlaların bakımı ve koruması için sürekli yerleşim kurulmuştur).

9. Yanlış (Artı ürün ticareti, takası ve mesleki iş bölümünü başlatmıştır).

10. Doğru (Tarlaların ve üretim araçlarının sahiplenilmesi mülkiyeti doğurmuştur).

C. Kısa Cevaplı Yanıtlar: 11. MÖ 10.000 civarında Buzul Çağı'nın bitmesi ve havaların ısınmasıyla bitki örtüsü zenginleşmiş, insanoğlunun bitkileri ekmesine elverişli ortam doğmuştur.

12. Çiftçilerin kendi ihtiyaçlarından fazla ürettiği tüketim fazlası üründür. Kıtlık zamanları için depolanmış, takas ticaretini ve mesleki iş bölümünü başlatmıştır.

13. Evlerin bitişik nizamda yapılması, sokak bulunmaması, evlere damlardaki deliklerden merdivenle girilmesi ve aile mezarlarının oda tabanlarına yapılmasıdır.

14. Herkesin besin aramasına gerek kalmayınca insanların bir kısmı zanaatkârlık, tüccarlık ve koruyuculuk gibi farklı uzmanlık alanlarına ve mesleklere yönelmiştir.

15. Ürün fazlasına (artı ürüne) sahip olan toplulukların, ellerinde bulunmayan maden, taş veya farklı ihtiyaç maddelerini ürün değiş tokuşuyla elde etme isteğidir.

4. BÖLÜM: DERİNLEŞME VE ARAŞTIRMA SORULARI

Aşağıdaki sorular ezber bilgi gerektirmemektedir. NotebookLM platformundaki ders kitabı kaynaklarınızı ve ilgili materyalleri inceleyerek eleştirel düşünme becerinizle özgün kompozisyon yanıtları oluşturunuz. (Not: Bu soruların yanıtları rehberde verilmemiştir; elinizdeki kaynaklardan yararlanarak yazınız.)

1. İnsanoğlunun 'doğaya bağımlı avcı-toplayıcı' yaşamdan 'doğayı değiştiren üretici' yaşama geçişini bir insanlık devrimi olarak değerlendirebilir miyiz? Gerekçelerinizi kaynaklarınıza dayanarak açıklayınız.

2. Mezopotamya'da buğday, Güneydoğu Asya'da pirinç ve Orta Amerika'da mısırın evcilleştirilmesi, coğrafi çevre ile insan faaliyetleri arasındaki ilişki açısından neleri gösterir?

3. Çatalhöyük'teki konut mimarisi, toplumsal yaşam ve savunma anlayışı hakkında bize hangi tarihsel ipuçlarını vermektedir?

4. Artı ürünün ortaya çıkması, toplumsal eşitliğin bozulmasına ve sosyal sınıfların doğmasına nasıl zemin hazırlamış olabilir? Düşüncelerinizi gerekçelendiriniz.

5. Günümüz dünyasındaki kentleşme, ticaret ve mülkiyet kavramlarının temellerini Neolitik Çağ'da aramak mümkün müdür? Kaynaklarınız ışığında tartışınız.

5. BÖLÜM: FARKLILAŞTIRMA - EK ÖĞRENME

Öğrenme sürecinizi kendi hızınıza, ilginize ve ihtiyaçlarınıza göre zenginleştirebileceğiniz alternatif pedagojik adımlar aşağıda sunulmuştur.

A. Destekleme Önerisi (Hazır Bulunuşluğu Düşük Öğrenciler İçin)

- **EBA Eğitici Video İzleme:** MEB EBA portalında yer alan 'Ekonomik Faaliyetlerin Sosyokültürel Etkileri' başlıklı kısa eğitici videoyu izleyebilirsiniz.
- **Şematik Eşleştirme Kartları:** Görsel destekli kâğıt üzerinde 'Avcı-Toplayıcı Yaşam' ile 'Tarımcı-Yerleşik Yaşam' kartlarını eşleştirerek kavramları somutlaştırabilirsiniz.

B. Zenginleştirme Önerisi (Sosyal Bilimler ve İleri Düzey Odağı)

- **Sanal Müze ve Çatalhöyük 3D İncelemesi:** Anadolu Medeniyetleri Müzesi Sanal Gezi portalını ve Çatalhöyük 3D maketlerini inceleyerek Neolitik yerleşim düzenini gözlemleyebilirsiniz.
- **Arkeolojik Buluntu İnceleme Raporu:** Ekşi Höyük'te bulunan 8 bin 750 yıllık kemik orak buluntusu veya Çatalhöyük'teki 8 bin 600 yıllık ekmek fosili keşfiyle ilgili arkeolojik haber metinlerini inceleyip analitik bir değerlendirme raporu kaleme alabilirsiniz.

6. BÖLÜM: TERİMLER SÖZLÜĞÜ

- **Tarım Devrimi:** Tarımsal üretimin başlaması, hayvanların evcilleştirilmesi ve yerleşik hayata geçilmesiyle insanlık tarihinde yaşanan köklü ekonomik ve sosyal değişim.
- **Neolitik Çağ:** Tarihte cilalı taş çağı olarak da bilinen; insanoğlunun tarım yapmaya, hayvanları evcilleştirmeye ve köyler kurmaya başladığı dönem.
- **Yerleşik Hayat:** Göçebe yaşamın sona ererek tarlaların ve su kaynaklarının etrafında kalıcı konutlar inşa edilmesiyle başlayan toplumsal düzen.
- **Evcilleştirme:** Yabani bitki tohumlarının ve hayvan türlerinin insan eliyle kontrol altına alınarak ıslah edilmesi ve üretime dâhil edilmesi.
- **Artı Ürün:** Tarımsal üretim sonucunda insanların kendi tüketim ihtiyacından fazla elde ettiği depolanabilir ürün fazlası.
- **Takas Ekonomisi:** Paranın henüz bulunmadığı dönemlerde malların ve ürünlerin birbiriyle değiştirilmesi esasına dayanan ticaret sistemi.
- **Özel Mülkiyet:** Toprağın, üretim araçlarının ve ürünlerin bireylere veya ailelere ait olması durumu; toplumsal tabakalaşmanın temeli.
- **Toplumsal İş Bölümü:** Toplumdaki bireylerin çiftçi, zanaatkâr, tüccar ve yönetici gibi farklı uzmanlık alanlarına ve mesleklere ayrılması.
- **Çatalhöyük:** Konya ovasında yer alan, bitişik nizam kerpiç evleri ve damdan girişleriyle Neolitik Çağ'ın en önemli ilk kent örneği.
- **Mezopotamya:** Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan, tarıma son derece elverişli verimli tarihi coğrafi bölge.
- **Saban:** Toprağı sürmek ve ekime hazır hale getirmek için kullanılan ilk tarım aletlerinden biri.

- **Çömlekçilik:** Tarımsal ürünlerin depolanması ve pişirilmesi amacıyla kilden yapılan çanak-çömlek üretimi zanaatı.

Öğretmen İmecesi Tarih Zümresi tarafından Hazırlanmıştır. ogretmenimecesi.com